

Undersökningsprogram på dricksvattenanläggningar

Livsmedelsverkets samordnade kontrollprojekt 2019

Denna titel kan laddas ner från: [Livsmedelsverkets sida för att beställa eller ladda ner material](#).

Citera gärna Livsmedelsverkets texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Livsmedelsverket, 2020.

Författare:

Sandra Strandh.

Rekommenderad citering:

Livsmedelsverket. Strandh, S. 2020. L 2020 nr 25: Undersökningsprogram på dricksvattenanläggningar – Livsmedelsverkets samordnade kontrollprojekt 2019. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

L 2020 nr 25

ISSN 1104-7089

Omslag: Livsmedelsverket

Förord

Rapporten sammanställer resultatet av det samordnade kontrollprojektet ”Undersökningsprogram för dricksvattenanläggningar” som genomfördes under 2019. Livsmedelsverkets samordnade kontrollprojekt bidrar till att skapa samsyn och ökar effektiviteten i kontrollen. Ett av syftena med kontrollprojektet var att bidra till att de operativa målen för livsmedelskontrollen uppfylls och på så sätt utveckla Sveriges livsmedelskontroll.

Rapporten vänder sig främst till Sveriges kontrollmyndigheter, och särskilt till de som deltagit i projektet.

Ansvarig för rapportens innehåll är Sandra Strandh, Avdelning Säkra livsmedel vid Livsmedelsverket.

Rapporten har faktagranskats av Christer Johansson och Åsa Hogmark, Avdelning Säkra livsmedel vid Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket

Maria Florin
Avdelningschef Säkra livsmedel

November 2020

Innehåll

1. Sammanfattning.....	7
2. Bakgrund	8
3. Genomförande	9
4. Resultat.....	10
4.1 Finns fastställt undersökningsprogram?	10
4.2 Överensstämmer undersökningsprogrammet med kraven?	11
4.3 Har antalet parametrar utvidgats eller undersöknings-frekvensen utökats i undersökningsprogrammet?	11
4.4 Har undersökningsfrekvensen minskats i undersökningsprogrammet?.....	12
4.5 Har parametrar tagits bort i undersökningsprogrammet?	13
4.6 Har undersökning vid punkten utgående dricksvatten undantagits?	13
4.7 Undersöks dricksvattnet vid föreskrivna provtagningspunkter?	14
4.8 Uppfylls kvalitetskraven för utgående dricksvatten?	15
4.9 Uppfylls kvalitetskraven för dricksvatten hos användare?	16
4.10 Finns det återkommande avvikelser från kvalitetskraven?	16
4.11 Finns en sammanställning och utvärdering av kvaliteten för dricksvatten hos användare?	17
4.12 Finns rutiner för att hantera onormala förändringar av vissa parametrar?	18
5. Diskussion och slutsatser	19
5.1 Ny lagstiftning.....	19
5.2 Undersökningsprogram	19
5.3 Dricksvattenkvalitet.....	20
5.4 Slutsatser	20

1. Sammanfattning

Kontrollprojektet om undersökningsprogram på dricksvattenanläggningar genomfördes som ett samordnat kontrollprojekt under perioden 16 september till 13 december 2019. I projektet kontrollerades att undersökningsprogram och dricksvattenkvaliteten följer kraven i Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten. Projektet har koppling till livsmedelskontrollens samtliga tre operativa mål (2017-2019) för dricksvatten.

Kontrollens syfte var att verifiera att kontrollen av verksamhetsutövarens förebyggande arbete har gjorts på ett ändamålsenligt sätt. Vid kontrollen följdes också verksamhetsutövarens arbete upp gällande de ändringar om undersökningsprogram i SLVFS 2001:30 som trädde i kraft den 27 oktober 2017.

Sammanlagt genomfördes 75 kontroller i projektet. Kontrollerna fördelades på 18 kontrollmyndigheter i 12 län från Norrbotten i norr till Skåne i söder. Projektet omfattade endast en mycket liten del av alla registrerade dricksvattenanläggningar i landet.

Revideringen av SLVFS 2001:30 från 2017 innebar många och stora förändringar för både verksamhetsutövare och kontrollmyndigheter. Bland annat infördes ett tydligare krav på att alla anläggningar måste göra en faroanalys som ska ligga till grund för verksamhetens undersökningsprogram. Undersökningsprogrammet ska granskas och fastställas av kontrollmyndigheten. Resultatet visar att verksamhetsutövare och kontrollmyndigheter fortfarande har mycket arbete kvar att göra för att uppfylla kraven enligt den senaste revideringen av SLVFS 2001:30.

De operativa målen för livsmedelskontroll samt de samordnade kontrollprojekten kan vara ett sätt att fortsatt belysa att dricksvattenkontrollen behöver prioriteras av Sveriges kontrollmyndigheter.

2. Bakgrund

Under våren 2015 inledde Livsmedelsverket en serie kortare kontrollprojekt inom dricksvattenområdet. Ett syfte med projekten var att sätta fokus på områden inom dricksvattenkontrollen som är särskilt viktiga att kontrollera eller där Livsmedelsverket och länsstyrelserna, vid revision av kontrollmyndigheterna, har konstaterat många avvikelser. Ett annat syfte var också att öka kompetensen hos de inspektörer som arbetar med dricksvattenkontroll. Provtagning och analys ingick inte i dricksvattenprojekten. Tidigare genomförda projekt är:

- Distributionsanläggning¹ (2015) – kontroll av distributionsanläggningar inklusive reservoarer.
- Faroanalys² (2015) – kontroll av faroanalysen genom hela dricksvattenproduktionen (råvatten, vattenverk och distributionsanläggning).
- Beredning, kritiska styrpunkter och larm³ (2016) – kontroll av utgående dricksvatten och i kran hos användare.

Kontrollprojektet om undersökningsprogram för dricksvattenanläggningar är det fjärde projektet på dricksvattenområdet. Projektet genomfördes som ett samordnat kontrollprojekt. Livsmedelsverkets samordnade kontrollprojekt bidrar till att skapa samsyn och ökar effektiviteten i kontrollen. Deltagarna ges även möjlighet att öka sina kunskaper inom olika lagstiftningsområden. Kontrollprojekten ska bidra till att de operativa målen för livsmedelskontrollen⁴ uppfylls och på så sätt utveckla Sveriges livsmedelskontroll.

I projektet har det kontrollerats att undersökningsprogram och dricksvattenkvaliteten följer kraven i Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten (härefter SLVFS 2001:30). Projektet har koppling till samtliga tre operativa mål (2017-2019) för dricksvatten:

1. Tillräckliga säkerhetsbarriärer
2. Faroanalys kemiska risker
3. Hygienrutiner vid reparationer

Kontrollens syfte var att verifiera att kontrollen av verksamhetsutövarens förebyggande arbete har gjorts på ett ändamålsenligt sätt. Vid kontrollen följdes också verksamhetsutövarens arbete upp gällande de ändringar om undersökningsprogram i SLVFS 2001:30 som trädde i kraft den 27 oktober 2017.

¹ Livsmedelsverket, Tollin, A. 2015. Rapport 15: Samordnade kontrollprojekt 2015, Dricksvatten - distributionsanläggningar. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

² Livsmedelsverket, Tollin, A. 2016. Rapport 17: Samordnade kontrollprojekt 2015, Dricksvatten - faroanalys. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

³ Livsmedelsverket, Tollin, A. 2018. L 18 nr 4: Dricksvatten – kontroll av beredning, kritiska styrpunkter och larm, Livsmedelsverkets samordnade kontrollprojekt 2016. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

⁴ De operativa målen är ett samlat grepp mot särskilda risker i mat och dricksvatten. Målen finns i den nationella kontrollplanen (NKP) och utgår från effektmål inom fyra fokusområden - säkert dricksvatten, mikrobiologiska risker, kemiska risker och säkerställa information i livsmedelskedjan.

3. Genomförande

Kontrollen utfördes på både produktions- och distributionsanläggningar för dricksvatten. Välkomna att delta var kommunala kontrollmyndigheter, Livsmedelsverket och Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Projektet genomfördes under perioden 16 september till 13 december 2019.

Information om projektet, checklista med frågor att ställa vid kontrollerna, stöd för bedömningar (se bilaga 1) och instruktioner lades upp i arbetsrummet ” Undersökningsprogram på dricksvattenanläggningar - samordnat kontrollprojekt 2019” på Livstecknet⁵. Rapportering av kontrollresultat gjordes via rapporteringssystemet IMYR.

De frågor som ställdes vid kontrollerna och där svaren sedan rapporterades in till Livsmedelsverket var:

1. Finns fastställt undersökningsprogram?
2. Överensstämmer undersökningsprogrammet med kraven i SLVFS 2001:30?
3. Har antalet parametrar utvidgats eller undersökningsfrekvensen utökats i undersökningsprogrammet enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?
4. Har undersökningsfrekvensen minskats i undersökningsprogrammet enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?
5. Har parametrar tagits bort i undersökningsprogrammet enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?
6. Har undersökning vid punkten utgående dricksvatten undantagits enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?
7. Undersöks dricksvattnet vid föreskrivna provtagningspunkter (utgående dricksvatten/dricksvatten hos användare) enligt kraven i 8 § SLVFS 2001:30?
8. Uppfylls kvalitetskraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 för utgående dricksvatten?
9. Uppfylls kvalitetskraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 för dricksvatten hos användare?
10. Finns det återkommande avvikelser från kvalitetskraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 (utgående dricksvatten/dricksvatten hos användare)?
11. Finns en sammanställning och utvärdering av kvaliteten för dricksvatten hos användare enligt kraven i 14 a § SLVFS 2001:30?
12. Finns rutiner för att hantera onormala förändringar av odlingsbara mikroorganismer, färg, lukt, smak och turbiditet enligt kraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30?

⁵ Livstecknet är ett forum för kontrollpersonal inom livsmedelskontrollen.

4. Resultat

Sammanlagt har 75 kontroller genomförts i projektet. Kontrollerna fördelades på 18 kontrollmyndigheter i 12 län från Norrbotten i norr till Skåne i söder. Endast kommunala kontrollmyndigheter deltog i projektet. De allmänna anläggningarna⁶ som kontrollerades stod för 83 procent (62 stycken) av kontrollerna.

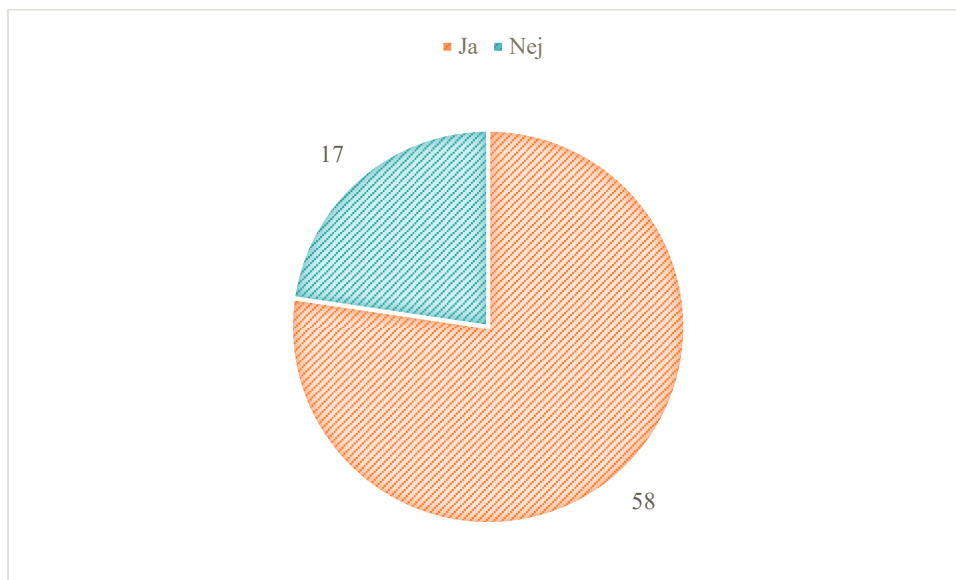
En kontrollmyndighet kompletterade sina svar efter att rapporteringsperioden avslutats. Dessa svar har tagits med i rapporten för att få med så många anläggningar som möjligt i resultatet. För fyra stycken av det totala antalet kontroller saknas fullständiga svar på vissa frågor, vilket kommenteras under respektive fråga.

Kraven för undersökningsprogram ändrades i samband med att den senaste revideringen av SLVFS 2001:30 trädde i kraft den 27 oktober 2017 (LIVSFS 2017:2). Vid kontrollerna skulle inspektörerna utgå från dessa ”nya” krav.

4.1 Finns fastställt undersökningsprogram?

Den som producerar eller distribuerar dricksvatten ska upprätta ett förslag till undersökningsprogram som sedan ska fastställas av kontrollmyndigheten. Beslutet gäller i fem år. Se 9 och 12 §§ SLVFS 2001:30.

Av de 75 kontrollerade anläggningarna fanns ett fastställt undersökningsprogram vid 58 anläggningar. 17 anläggningar saknade ett fastställt undersökningsprogram (se figur 1).

Figur 1. Antal kontroller som besvarat frågan ”Finns fastställt undersökningsprogram?”.

⁶ Dricksvattenanläggningar som omfattas av Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Vid rapporteringen av projektet till Livsmedelsverket besvarades inte fråga 2-7 för de 17 anläggningar som svarat nej på fråga 1 eftersom frågorna inte var relevanta om de inte uppfyllt det grundläggande kravet att ha ett upprättat och fastställt undersökningsprogram. I dessa fall behöver verksamhetsutövaren arbeta fram ett förslag till undersökningsprogram i enlighet med SLVFS 2001:30 som kontrollmyndigheten sedan får granska och fastställa.

4.2 Överensstämmer undersökningsprogrammet med kraven?

Undersökningsprogrammet ska omfatta parametrar, provtagningspunkter och frekvens för normal och utvidgad undersökning. Kontrollmyndigheten kan besluta om att utvidga eller minska antalet parametrar och utöka eller minska provtagningsfrekvensen. Se 8-11 och 12 a §§ SLVFS 2001:30.

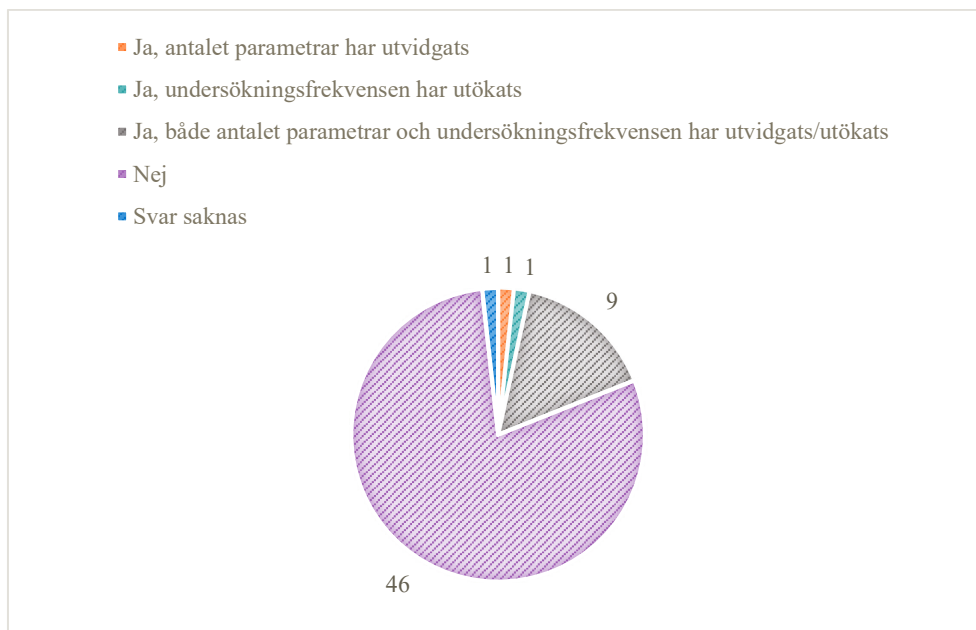
Av de 58 kontrollerade anläggningar där det fanns ett fastställt undersökningsprogram angav 57 att undersökningsprogrammet överensstämde med kraven i SLVFS 2001:30. Endast för en anläggning angavs svaret ”Ja, delvis”. Inga anläggningar hade alltså fastställda undersökningsprogram som inte överensstämde med kraven i SLVFS 2001:30.

4.3 Har antalet parametrar utvidgats eller undersökningsfrekvensen utökats i undersökningsprogrammet?

Verksamhetsutövaren ska beakta resultatet av faroanalysen (som regleras i 2 c § SLVFS 2001:30) när undersökningsprogrammet upprättas. Beroende på resultatet av faroanalysen så kan antalet parametrar behöva utvidgas eller undersökningsfrekvensen utökas. Se 10 § SLVFS 2001:30.

Ett exempel på det är att om den som producerar dricksvatten i sin faroanalys upptäcker att det finns en brandövningsplats i tillrinningsområdet och man har konstaterat att det finns PFAS i råvattnet, så behöver undersökningsprogrammet utökas med undersökning av PFAS. Verksamhetsutövaren behöver också avgöra hur ofta undersökning av parametrar som lagts till i undersökningsprogrammet behöver göras.

Vid de 58 kontroller som gjordes visade majoriteten (46 stycken) att inga parametrar hade lagts till i undersökningsprogrammet eller att undersökningsfrekvensen hade utökats. För en kontroll saknas svar på frågan vid inrapportering (se figur 2).

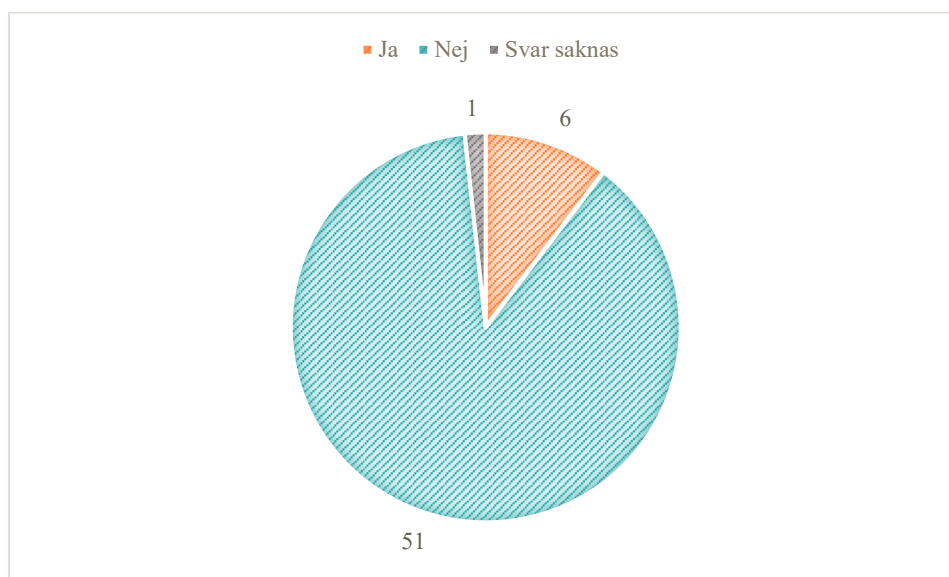

Figur 2. Antal kontroller som besvarat frågan "Har antalet parametrar utvidgats eller undersökningsfrekvensen utökats i undersökningsprogrammet?".

4.4 Har undersökningsfrekvensen minskats i undersökningsprogrammet?

Verksamhetsutövaren ska beakta resultatet av faroanalysen när undersökningsprogrammet upprättas. Under vissa förutsättningar får undersökningsfrekvensen minskas så länge faroanalysen bekräftar att inga ämnen eller mikroorganismer rimligtvis kan förväntas försämra dricksvattnets kvalitet. Se 10 § SLVFS 2001:30.

Vid de 58 inrapporterade kontrollerna hade endast 6 stycken minskat undersökningsfrekvensen. Vid en av kontrollerna saknas svar på frågan vid inrapportering. 51 anläggningar hade inte gjort några ändringar (se figur 3).

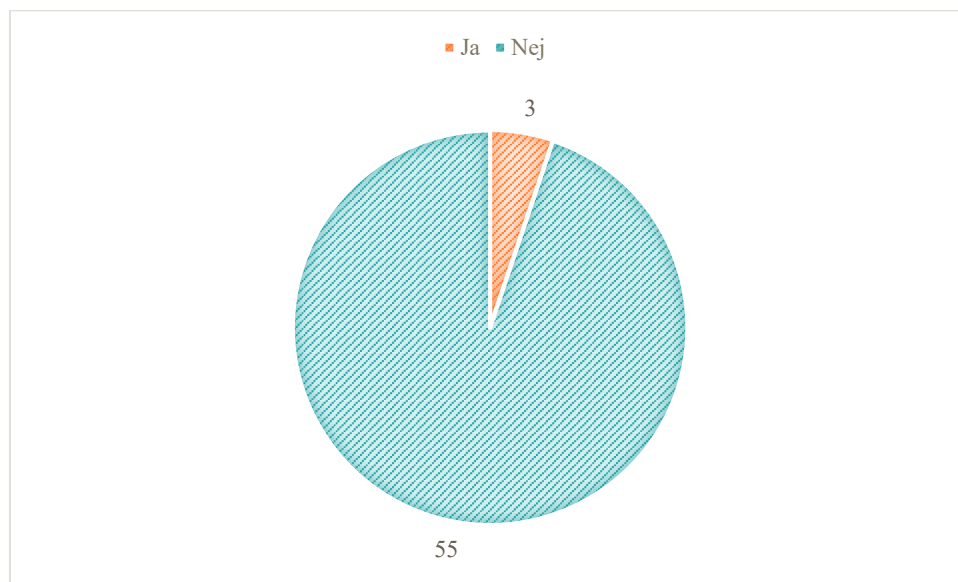
Figur 3. Antal kontroller som besvarat frågan "Har undersökningsfrekvensen minskats i undersökningsprogrammet?".

4.5 Har parametrar tagits bort i undersökningsprogrammet?

Verksamhetsutövaren ska beakta resultatet av faroanalysen när undersökningsprogrammet upprättas. Under vissa förutsättningar får antalet parametrar minskas så länge faroanalysen bekräftar att inga ämnen eller mikroorganismer rimligtvis kan förväntas försämra dricksvattnets kvalitet. Se 10 § SLVFS 2001:30.

Antalet parametrar får minskas om bland annat faroanalysen bekräftar att människors hälsa skyddas från skadliga effekter av alla slags föroreningar i dricksvatten. Det innebär att man i faroanalysen ska ta hänsyn till alla faror som rimligen kan förväntas finnas, med nuvarande kunskapsunderlag, för att skydda människors hälsa.

55 av totalt 58 kontroller angav att inga parametrar tagits bort i undersökningsprogrammet. Endast vid 3 kontroller hade man tagit bort parametrar (se figur 4).

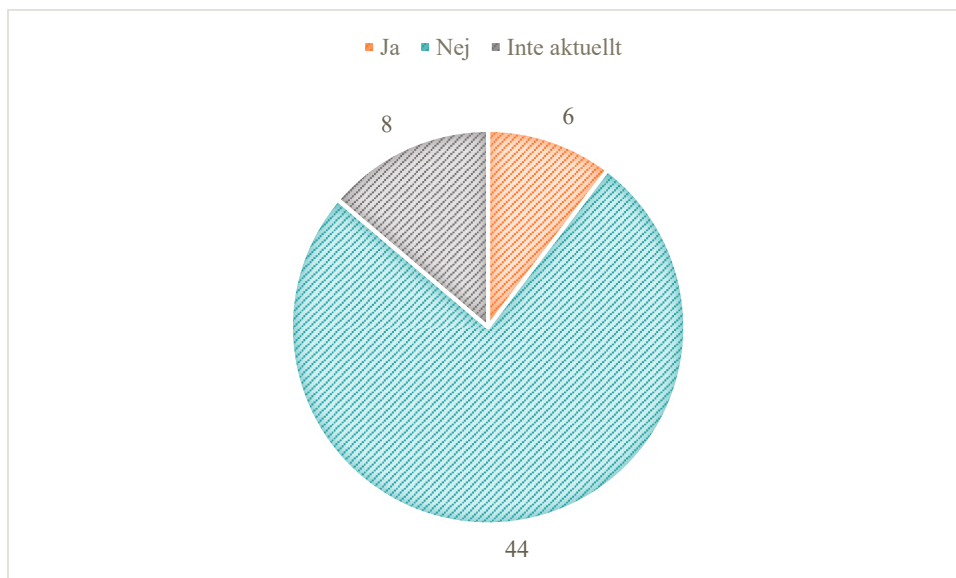

Figur 4. Antal kontroller som besvarat frågan "Har parametrar tagits bort i undersökningsprogrammet?".

4.6 Har undersökning vid punkten utgående dricksvatten undantagits?

Ingen undersökning vid punkten utgående dricksvatten behövs om mindre än 100 m³ dricksvatten/dygn produceras och dricksvattenproducenten kan visa för kontrollmyndigheten att det inte sker någon kvalitetsförändring mellan utgående dricksvatten och dricksvatten hos användaren. Se 10 § SLVFS 2001:30.

44 av de 58 kontrollerna visade att denna punkt inte hade undantagits i undersökningsprogrammet. Vid 6 kontroller hade punkten dock undantagits. För 8 anläggningar var undantaget inte möjligt att använda (se figur 5).

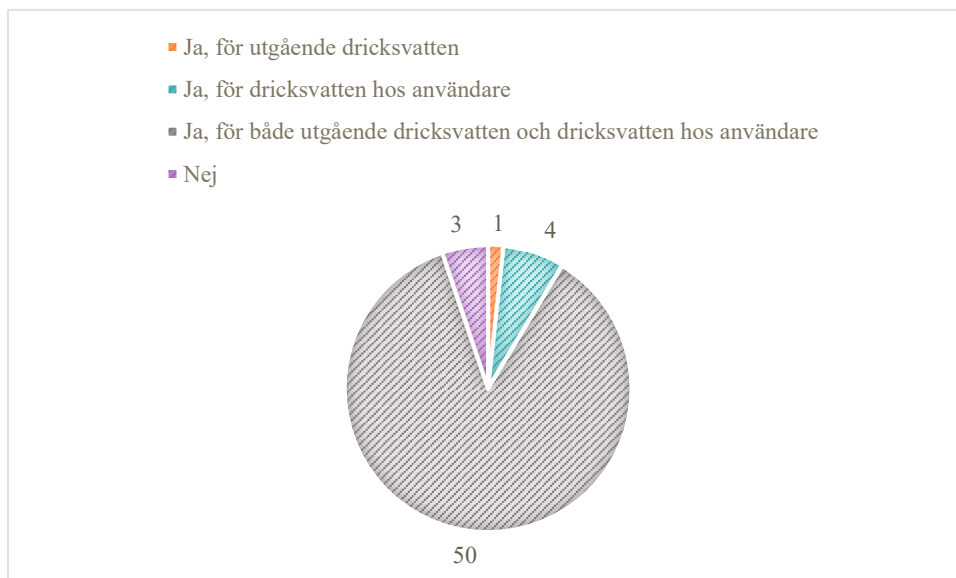
Figur 5. Antal kontroller som besvarat frågan "Har undersökning vid punkten utgående dricksvatten undantagits?".

4.7 Undersöks dricksvattnet vid föreskrivna provtagningspunkter?

Kvalitetskraven ska uppfyllas vid föreskrivna provtagningspunkter. För utgående dricksvatten ska kvalitetskraven uppfyllas direkt efter avslutad beredning och direkt innan dricksvattnet distribueras. Därför bör provtagningspunkten ligga efter alla tillsatser av processkemikalier och även efter tillräcklig kontakttid för desinfektionsmedel. Kvalitetskraven för dricksvatten hos användare ska vara uppfyllda vid den punkt i en fastighet eller en anläggning där det tappas ur de kranar som normalt används för dricksvatten. Se 8 § SLVFS 2001:30.

Det är viktigt att kontrollera att de föreskrivna regelbundna undersökningarna till exempel inte undersöks i en brandpost eller på platser inom ett livsmedelsföretag där dricksvattnet inte används.

50 av 58 anläggningar undersökte dricksvattnet vid föreskrivna provtagningspunkter. En anläggning svarade att dricksvattnet undersöks vid utgående dricksvatten och fyra anläggningar svarade att dricksvattnet undersöks vid dricksvatten hos användare. Alla dessa fyra är övriga anläggningar, vilket innebär att de är mindre anläggningar som förmodligen omfattas av möjligheten till undantag vid provtagningspunkten utgående dricksvatten (se avsnitt 4.6). Tre kontroller visade att dricksvattnet inte undersöks vid rätt provtagningspunkter (se figur 6).

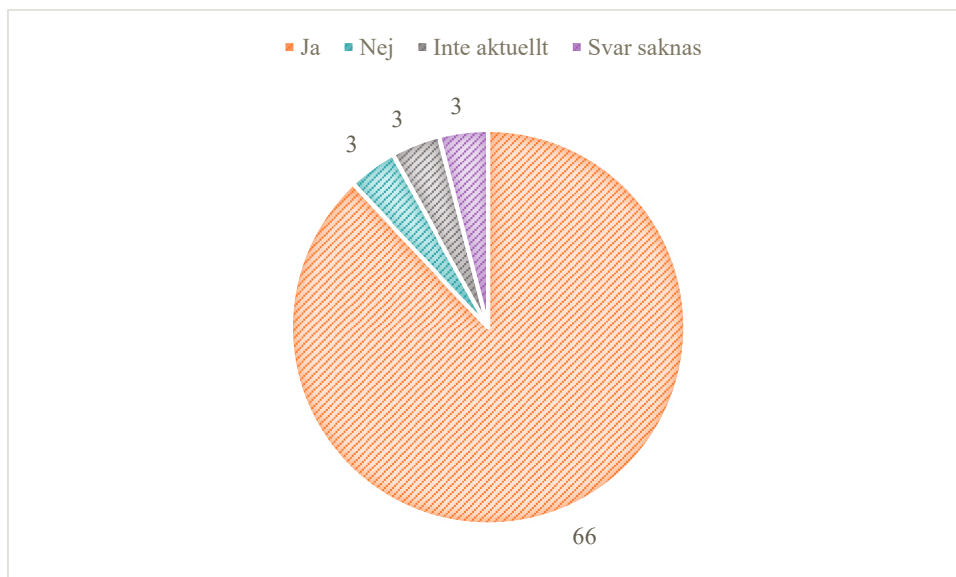

Figur 6. Antal kontroller som besvarat frågan "Undersöks dricksvattnet vid föreskrivna provtagningspunkter?".

4.8 Uppfylls kvalitetskraven för utgående dricksvatten?

Dricksvatten ska vara hälsosamt och rent och uppfylla de gränsvärden som finns i bilaga 2 till SLVFS 2001:30. Se 7 § SLVFS 2001:30.

Denna och resterande frågor har besvarats vid alla 75 kontroller. Av dessa kontroller visade 66 stycken att kvalitetskraven uppfylldes vid punkten utgående dricksvatten. Endast tre anläggningar uppfyllde inte kvalitetskraven. För tre anläggningar var det inte aktuellt att genomföra provtagning vid utgående dricksvatten. För tre anläggningar saknades svar på denna fråga vid inrapporteringen (se figur 7).

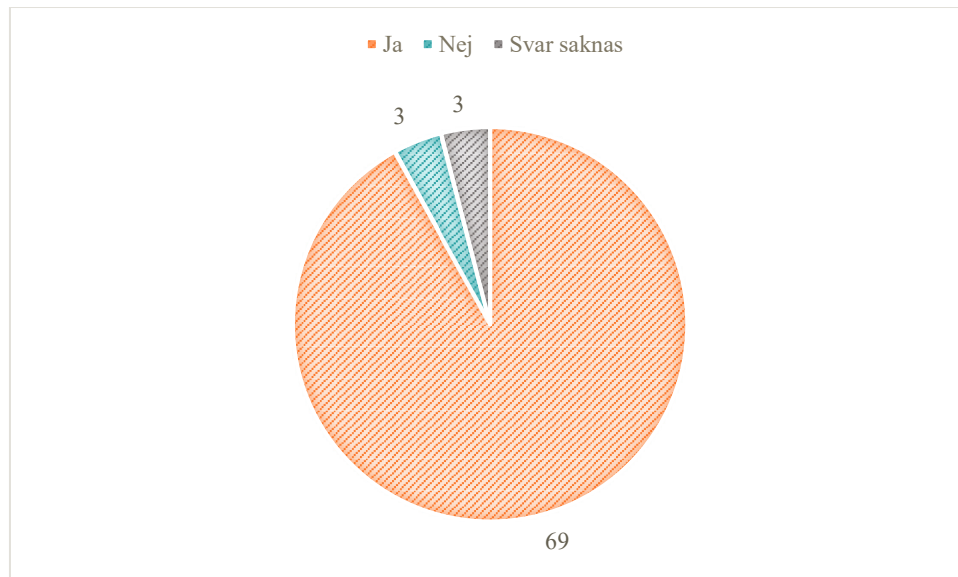

Figur 7. Antal kontroller som besvarat frågan "Uppfylls kvalitetskraven för utgående dricksvatten?".

4.9 Uppfylls kvalitetskraven för dricksvatten hos användare?

Dricksvatten ska vara hälsosamt och rent och uppfylla de gränsvärden som finns i bilaga 2 till SLVFS 2001:30. Se 7 § SLVFS 2001:30.

Av totalt 75 kontroller visade 69 att kvalitetskraven i SLVFS 2001:30 uppfylls. Tre anläggningar uppfyllde inte kvalitetskraven. För tre anläggningar saknades svar på denna fråga vid inrapporteringen (se figur 8).

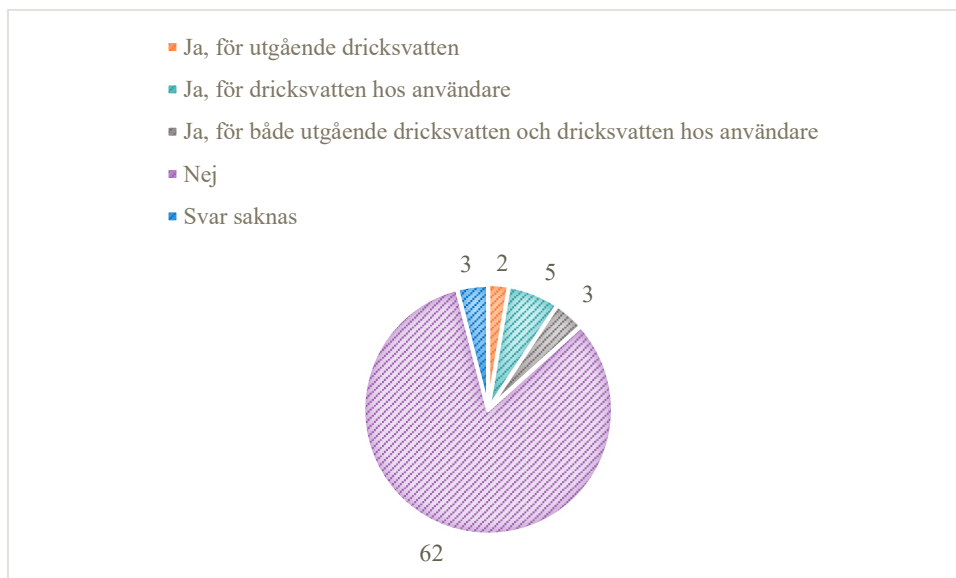

Figur 8. Antal kontroller som besvarat frågan "Uppfylls kvalitetskraven för dricksvatten hos användare?".

4.10 Finns det återkommande avvikelser från kvalitetskraven?

Dricksvatten ska vara hälsosamt och rent och uppfylla de gränsvärden som finns i bilaga 2 till SLVFS 2001:30. Se 7 § SLVFS 2001:30. Verksamhetsutövaren ska enligt 15-16 §§ SLVFS 2001:30 utreda orsaken till och vidta åtgärder när kvalitetskraven inte uppfylls.

Kontroll vid 62 anläggningar visade att det inte fanns återkommande avvikelser från kvalitetskraven. Vid 10 kontroller angavs att det fanns återkommande avvikelser, antingen för utgående dricksvatten (två stycken), dricksvatten hos användare (fem stycken) eller för båda provtagningspunkterna (tre stycken). Inrapporterade svar på denna fråga saknas vid tre kontroller (se figur 9).

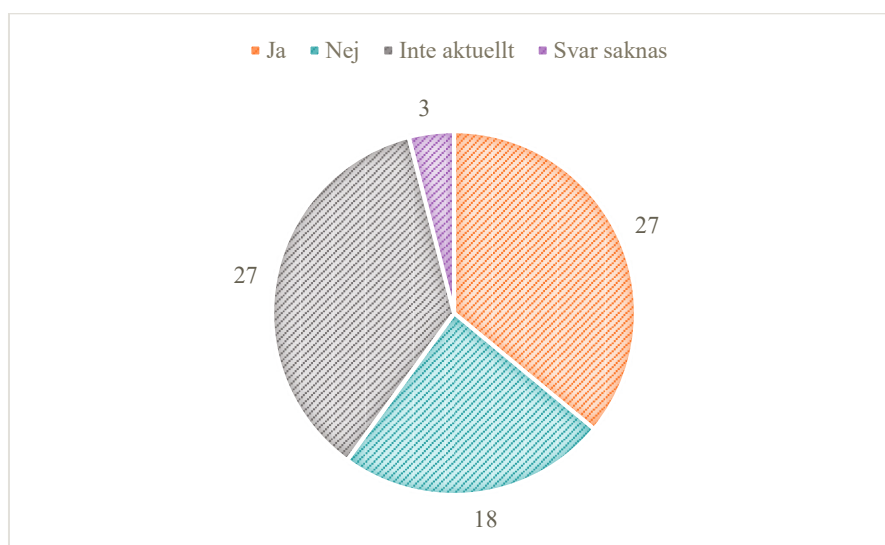

Figur 9. Antal kontroller som besvarat frågan "Finns det återkommande avvikelser från kvalitetskraven?".

4.11 Finns en sammanställning och utvärdering av kvaliteten för dricksvatten hos användare?

Den som producerar eller tillhandahåller > 1000 m³/dygn ska löpande sammanställa och utvärdera hur kvaliteten på dricksvatten hos användare förändras. Sammanställningen ska minst omfatta parametrar enligt normal undersökning. Se 14 a § SLVFS 2001:30. Grafiska sammanställningar av dricksvattenkvaliteten över tid (trender) kan ge en tydligare bild av dricksvattenkvaliteten. Sammanställningarna kan innebära att förändringar i dricksvattenkvaliteten upptäcks och att åtgärder kan sättas in i ett tidigare skede än vad som annars varit möjligt.

Eftersom detta krav inte gäller för alla dricksvattenanläggningar så har 27 anläggningar angett att kravet inte är tillämpligt. 27 anläggningar har sammanställt och utvärderat kvaliteten medan 18 anläggningar inte har gjort det. Tre anläggningar saknar inrapporterat svar på frågan (se figur 10).

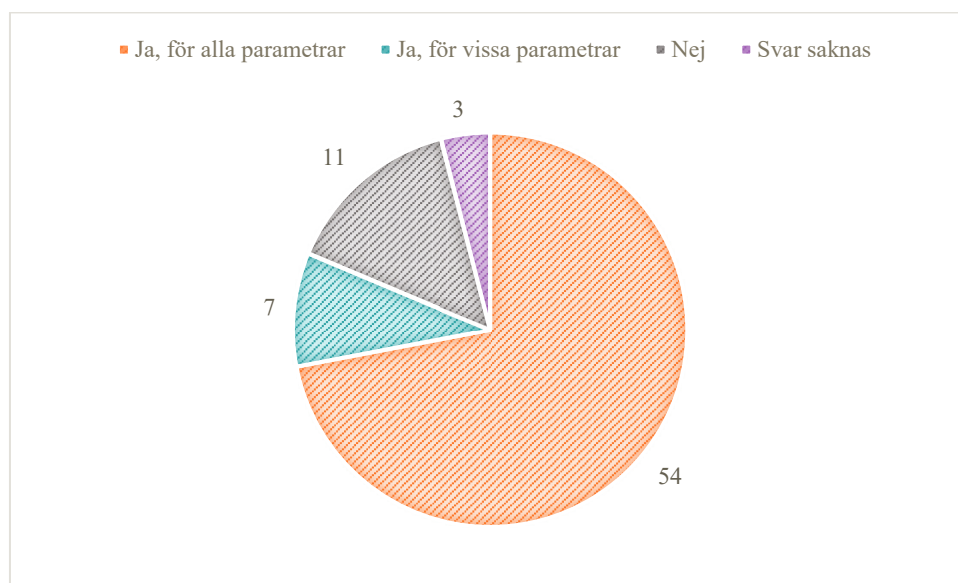

Figur 10. Antal kontroller som besvarat frågan "Finns en sammanställning och utvärdering av kvaliteten för dricksvatten hos användare?".

4.12 Finns rutiner för att hantera onormala förändringar av vissa parametrar?

Enligt bilaga 2 till SLVFS 2001:30 ska orsaken till onormala förändringar av odlingsbara mikroorganismer, färg, lukt, smak och turbiditet alltid undersökas. Parametrarna kan ses som allmänna indikatorer och en ökning i halt från normal nivå indikerar att något hänt som påverkar dricksvattenkvaliteten. Varje verksamhetsutövare måste själv definiera vad som är onormala förändringar. Detta bör göras genom att granska tidsserier med undersökningsresultat och bestämma vad som är normalt/onormalt.

61 anläggningar har rutiner för att hantera onormala förändringar för alla (54 stycken) eller vissa parametrar (sju stycken). 11 anläggningar har inte tillräckliga rutiner. Svar saknas för tre anläggningar (se figur 11).

Figur 11. Antal kontroller som besvarat frågan "Finns rutiner för att hantera onormala förändringar av vissa parametrar?".

5. Diskussion och slutsatser

I projektet deltog 18 (sju procent) av Sveriges 247 kontrollmyndigheter som kontrollerar dricksvattenanläggningar⁷. Varken Livsmedelsverket eller Försvarsinspektören för hälsa och miljö deltog. Antalet kontrollerade dricksvattenanläggningar var 75 varav 62 allmänna och 13 övriga anläggningar. Under 2019 fanns 5 595 dricksvattenanläggningar registrerade som kontrollobjekt hos landets kontrollmyndigheter⁸. Antalet kontrollerade anläggningar i projektet var alltså mycket lågt (1,3 procent) i förhållande till antalet registrerade anläggningar varför det är svårt att dra några generella slutsatser av resultatet.

5.1 Ny lagstiftning

I oktober 2017 trädde ny lagstiftning för dricksvattenanläggningar i kraft, vilket innebar många och stora förändringar för både verksamhetsutövare och kontrollmyndigheter. Bland annat infördes ett tydligare krav på att alla anläggningar måste göra en faroanalys som ska ligga till grund för verksamhetens undersökningsprogram. Undersökningsprogrammet ska granskas och fastställas av kontrollmyndigheten. Ett tydligt syfte med kontrollprojektet var att belysa och sätta fokus på de nya lagkraven och att ge kontrollmyndigheterna vägledning kring hur dessa frågor bör bedömas vid kontroll.

5.2 Undersökningsprogram

Resultatet visade att cirka 23 procent av de kontrollerade anläggningarna inte hade ett fastställt undersökningsprogram. Det tyder på att det finns många kontrollmyndigheter (och verksamhetsutövare) som fortfarande har mycket arbete att göra för att uppfylla de grundläggande kraven i SLVFS 2001:30. När projektet genomfördes hade det gått två år sedan implementeringen av de nya kraven. Det är en rimlig förväntning att alla dricksvattenanläggningar vid den här tidpunkten skulle ha fastställda undersökningsprogram. Det positiva är att av de 77 procent av anläggningarna som hade fastställda undersökningsprogram så följde dessa även kraven i SLVFS 2001:30.

Majoriteten av dricksvattenanläggningarna hade inte gjort några ändringar i undersökningsprogrammet, varken ökat/minskat frekvensen eller tagit bort/lagt till parametrar. Exempelvis visade resultatet att 79 procent av anläggningarna inte ökat frekvensen eller lagt till parametrar. Endast 10 procent hade gjort minskningar i undersökningsprogrammet. En av anledningarna till att få verksamhetsutövare har utnyttjat möjligheten till ändringar i undersökningsprogrammet kan vara att undantagsreglerna kräver merarbete av både verksamhetsutövare och kontrollmyndighet samt att analysresultat behövs för provtagning bakåt i tiden.

⁷ Livsmedelsverket, Liljenstolpe, C. 2020. L 2020 nr 20: Sveriges livsmedelskontroll 2019. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

⁸ Livsmedelsverket, Liljenstolpe, C. 2020. L 2020 nr 20: Sveriges livsmedelskontroll 2019. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

Endast fem procent av kontrollerna visade att undersökningarna inte genomfördes vid rätt provtagningspunkter. 13 procent av anläggningarna hade återkommande avvikelser från kvalitetskraven. De flesta anläggningarna som har kontrollerats i projektet har fastställt undersökningsprogram och tar prover på rätt ställen, men resultatet visar att en del av anläggningarna har återkommande avvikelser från kvalitetskraven. Detta tyder på att kraven på att överskrida gränsvärden ska utredas och åtgärdas inte följs. Här är det viktigt att kontrollmyndigheterna följer upp verksamhetsutövarnas arbete och ser till att avvikelser åtgärdas.

5.3 Dricksvattenkvalitet

38 procent av anläggningarna som enligt SLVFS 2001:30 ska sammanställa och utvärdera dricksvattenkvaliteten över tid hade inte gjort detta. Förändringar som sker på längre sikt är ofta svåra att upptäcka vid granskning av enstaka analysprotokoll. Grafiska sammanställningar av dricksvattenkvaliteten över tid kan ge en tydligare bild av dricksvattenkvaliteten. Det är anmärkningsvärt att så många anläggningar inte genomfört detta.

Sammanställningarna kan innebära att förändringar i dricksvattenkvaliteten upptäcks och att åtgärder kan sättas in i ett tidigare skede än vad som annars varit möjligt. Sammanställningarna underlättar också diskussioner om dricksvattenkvaliteten med kontrollmyndigheten och kan även användas för att informera konsumenterna om dricksvattnets normala kvalitet.

15 procent av de kontrollerade anläggningarna hade inte tillräckliga rutiner för att hantera onormala förändringar för parametrarna odlingsbara mikroorganismer, färg, lukt, smak och turbiditet. Dessa parametrar är allmänna indikatorer och en ökning i halt från normal nivå indikerar att något hänt som påverkar dricksvattenkvaliteten. Exempelvis kan onormalt höga halter av odlingsbara mikroorganismer indikera läckage, korskoppling, nedsmutsning av anslutningar och liknande. Det är viktigt att rutiner finns för att upptäcka dessa problem.

5.4 Slutsatser

Även om projektet endast berör en liten del av alla registrerade dricksvattenanläggningar i landet så visar resultatet att verksamhetsutövare och kontrollmyndigheter fortfarande har mycket arbete kvar att göra för att uppfylla kraven enligt den senaste revideringen av SLVFS 2001:30. De operativa målen för livsmedelskontroll samt de samordnade kontrollprojekten kan vara ett sätt att fortsatt belysa att dricksvattenkontrollen behöver prioriteras bland Sveriges kontrollmyndigheter.

1. Bilagor

Nedan finns den checklista med stöd för bedömningar som användes vid kontrollerna i projektet.

Frågor	Kontroll	Lagstöd/Information
Finns fastställt undersökningsprogram?	Den som producerar eller distribuerar dricksvatten ska upprätta ett förslag till undersökningsprogram som sedan ska fastställas av kontrollmyndigheten. Beslutet gäller i fem år. Undersökningsprogrammet bör vara fastställt enligt de senaste ändringarna i SLVFS 2001:30 från den 27 oktober 2017 (LIVSFS 2017:2).	SLVFS 2001:30: • 9 och 12 §§ Kontrollwiki: • Upprätta och fastställa undersökningsprogram och faroanalys
Överensstämmer undersökningsprogrammet med kraven i SLVFS 2001:30?	Undersökningsprogrammet ska omfatta parametrar, provtagningspunkter och frekvens för normal och utvidgad undersökning. Kontrollmyndigheten kan besluta om att utvidga eller minska antalet parametrar och utöka eller minska undersökningsfrekvensen.	SLVFS 2001:30: • 8-11, 12 a §§ • Bilaga 3 avsnitt A-D Kontrollwiki: • Föreskrivna regelbundna undersökningar • Upprätta och fastställa undersökningsprogram och faroanalys
Har antalet parametrar utvidgats eller undersökningsfrekvensen utökats i undersökningsprogrammet enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?	Verksamhetsutövaren ska beakta resultatet av faroanalysen när undersökningsprogrammet upprättas. Beroende på resultatet av faroanalysen så kan antalet parametrar behöva utvidgas eller undersökningsfrekvensen utökas. <i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Genomförs tillräckliga kontroller för att säkerställa att desinfektionen är effektiv och att desinfektionsbiprodukter hålls på en låg nivå? Exempel på önskade desinfektionsbiprodukter är: • Klororganiska föreningar • Klorit och klorat • Bromat	SLVFS 2001:30: • 10 § • Bilaga 3 avsnitt D del I Kontrollwiki: • Utvidgning av antalet parametrar och utökning av undersökningsfrekvensen • Princip 1 – Identifiera faror • Desinfektionsbiprodukter

Frågor	Kontroll	Lagstöd/Information
	• Ammonium och nitrit Visar faroanalysen att undersökning av fler parametrar än de som anges i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 behövs? Finns t.ex. brandövningsplatser i tillrinningsområdet som innebär att det kan finnas PFAS i råvattnet? Används ytvatten som råvatten där det kan finnas risk för algbloomningar (cyanotoxiner)? Finns andra faror att ta hänsyn till?	
Har undersökningsfrekvensen minskats i undersökningsprogrammet enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?	Verksamhetsutövaren ska beakta resultatet av faroanalysen när undersökningsprogrammet upprättas. Under vissa förutsättningar får undersökningsfrekvensen minskas så länge faroanalysen bekräftar att inga ämnen eller mikroorganismer rimligtvis kan förväntas försämra dricksvattnets kvalitet. Om verksamhetsutövaren vill minska undersökningsfrekvensen i undersökningsprogrammet behöver denne ge skriftlig information till kontrollmyndigheten som visar att förutsättningarna är uppfyllda. Underlag som behövs för beslut om ändringar kan vara: • Sammanfattning av faroanalysen. • Relevanta analysrapporter eller sammanställningar av analysresultaten. Om kontrollmyndigheten bedömer att det är nödvändigt kan det också vara aktuellt att gå tillbaka till den fullständiga faroanalysen som ska genomföras enligt 2 c § SLVFS 2001:30 för att kunna fatta beslut om minskning av undersökningsprogrammet.	SLVFS 2001:30: • 10 § • Bilaga 3 avsnitt D del II punkt 1-2 Kontrollwiki: • Minskning av antalet parametrar och undersökningsfrekvensen

Frågor	Kontroll	Lagstöd/Information
	Observera att det finns vissa undantag från möjligheten att minska undersökningsfrekvensen. <i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Finns tillräckligt underlag för att undersökningsfrekvensen ska kunna minskas?	
Har parametrar tagits bort i undersökningsprogrammet enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?	Verksamhetsutövaren ska beakta resultatet av faroanalysen när undersökningsprogrammet upprättas. Under vissa förutsättningar får antalet parametrar minskas så länge faroanalysen bekräftar att inga ämnen eller mikroorganismer rimligtvis kan förväntas försämra dricksvattnets kvalitet. Om verksamhetsutövaren vill ta bort parametrar från undersökningsprogrammet behöver denne ge skriftlig information till kontrollmyndigheten som visar att förutsättningarna är uppfyllda. Underlag som behövs för beslut om ändringar kan vara: • Sammanfattning av faroanalysen. • Relevanta analysrapporter eller sammanställningar av analysresultaten. Om kontrollmyndigheten bedömer att det är nödvändigt kan det också vara aktuellt att gå tillbaka till den fullständiga faroanalysen som ska genomföras enligt 2 c § SLVFS 2001:30 för att kunna fatta beslut om minskning av undersökningsprogrammet. Observera att det finns vissa undantag från möjligheten att ta bort parametrar.	SLVFS 2001:30: • 10 § • Bilaga 3 avsnitt D del II punkt 3-4 Kontrollwiki: • Minskning av antalet parametrar och undersökningsfrekvensen

Frågor	Kontroll	Lagstöd/Information
	<i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Finns tillräckligt underlag för att ta bort parametrar?	
Har undersökning vid punkten utgående dricksvatten undantagits enligt kraven i bilaga 3 avsnitt D till SLVFS 2001:30?	Ingen undersökning vid punkten utgående dricksvatten behövs om mindre än 100 m³ dricksvatten/dygn produceras och dricksvattenproducenten kan visa för kontrollmyndigheten att det inte sker någon kvalitetsförändring mellan utgående dricksvatten och dricksvatten hos användaren. <i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Har dricksvattenproducenten visat att det inte sker någon kvalitetsförändring? Kan kvaliteten på utgående dricksvatten anses vara den samma som kvaliteten hos användare?	SLVFS 2001:30: • 10 § • Bilaga 3 avsnitt D del II punkt 4 Kontrollwiki: • Minskning av antalet parametrar och undersökningsfrekvensen
Undersöks dricksvattnet vid föreskrivna provtagningspunkter (utgående dricksvatten/drucksvatten hos användare) enligt kraven i 8 § SLVFS 2001:30?	Kvalitetskraven ska uppfyllas vid föreskrivna provtagningspunkter. Kvalitetskraven för utgående dricksvatten ska uppfyllas direkt efter avslutad beredning och direkt innan dricksvattnet distribueras. Provtagningspunkten bör därför ligga efter alla tillsatser av processkemikalier och även efter tillräcklig kontakttid för desinfektionsmedel. Kvalitetskraven för dricksvatten hos användare ska vara uppfyllda vid den punkt i en fastighet eller en anläggning där det tappas ur de kranar som normalt används för dricksvatten. Det är viktigt att kontrollera att de föreskrivna regelbundna undersökningarna t.ex. inte undersöks i en brandpost eller på platser inom ett livsmedelsföretag där dricksvattnet inte används.	SLVFS 2001:30: • 8 § Kontrollwiki: • Var ska kvalitetskraven vara uppfyllda?

Frågor	Kontroll	Lagstöd/Information
	<i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Är de föreskrivna provtagningspunkterna beskrivna och fastställda i undersökningsprogrammet? Genomförs undersökningar i brandposter? Gör verksamhetsutövarens dessa undersökningar som en del av de föreskrivna regelbundna undersökningarna eller som driftkontroller? Var inom livsmedelsföretaget genomförs undersökningarna?	
Uppfylls kvalitetskraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 för utgående dricksvatten?	Dricksvatten ska vara hälsosamt och rent och uppfylla de gränsvärden som finns i bilaga 2 till SLVFS 2001:30. Både otjänligt och tjänligt med anmärkning är överskridande av ett gränsvärde. <i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Finns analysprotokoll och/eller sammanställningar av analysresultat?	SLVFS 2001:30: • 7 § • Bilaga 2 Kontrollwiki: • Kvalitetskrav • Mikrobiologiska parametrar • Kemiska och radioaktiva parametrar
Uppfylls kvalitetskraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 för dricksvatten hos användare?	Dricksvatten ska vara hälsosamt och rent och uppfylla de gränsvärden som finns i bilaga 2 till SLVFS 2001:30. Både otjänligt och tjänligt med anmärkning är överskridande av ett gränsvärde. <i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Finns analysprotokoll och/eller sammanställningar av analysresultat?	SLVFS 2001:30: • 7 § • Bilaga 2 Kontrollwiki: • Kvalitetskrav • Mikrobiologiska parametrar • Kemiska och radioaktiva parametrar
Finns det återkommande avvikelser från kvalitetskraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30 (utgående dricksvatten/dricksvatten hos användare)?	<i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Finns det återkommande avvikelser vid undersökning på utgående dricksvatten eller dricksvatten hos användare? Finns säsongsvariationer?	SLVFS 2001:30: • 7 § • Bilaga 2 Kontrollwiki:

Frågor	Kontroll	Lagstöd/Information
		• Kvalitetskrav • Mikrobiologiska parametrar • Kemiska och radioaktiva parametrar
Finns en sammanställning och utvärdering av kvaliteten för dricksvatten hos användare enligt kraven i 14 a § SLVFS 2001:30?	Den som producerar eller tillhandahåller > 1000 m ³ /dygn ska löpande sammanställa och utvärdera hur kvaliteten på dricksvatten hos användare förändras. Sammanställningen ska minst omfatta parametrar enligt normal undersökning. Grafiska sammanställningar av dricksvattenkvaliteten över tid (trender) kan ge en tydligare bild av dricksvattenkvaliteten.	SLVFS 2001:30: • 14 a § Kontrollwiki: • Sammanställning och utvärdering av dricksvattenkvaliteten
Finns rutiner för att hantera onormala förändringar av odlingsbara mikroorganismer, färg, lukt, smak och turbiditet enligt kraven i bilaga 2 till SLVFS 2001:30?	Enligt bilaga 2 till SLVFS 2001:30 ska orsaken till onormala förändringar av dessa parametrar alltid undersökas. Parametrarna kan ses som allmänna indikatorer och en ökning i halt från normal nivå indikerar att något hänt som påverkar dricksvattenkvaliteten. Varje verksamhetsutövare måste själv definiera vad som är onormala förändringar. Detta bör göras genom att granska tidsserier med undersökningsresultat och bestämma vad som är normalt/onormalt. <i>Exempel på kontrollfrågor:</i> Är normala/onormala halter definierade? Hur har halterna bestämts?	SLVFS 2001:30: • 7 § • Bilaga 2 Kontrollwiki: • Kvalitetskrav • Mikrobiologiska parametrar • Kemiska och radioaktiva parametrar

Denna rapport innehåller Livsmedelsverkets sammanställning av det samordnade kontrollprojektet "Undersökningsprogram för dricksvattenanläggningar" som genomfördes 2019. Kontrollerna utfördes av kommunala kontrollmyndigheter. Rapporten sammanfattar resultatet av de genomförda kontrollerna.

Rapporten vänder sig främst till Sveriges kontrollmyndigheter, och särskilt till de som deltagit i projektet.

Livsmedelsverket är Sveriges expert- och centrala kontrollmyndighet på livsmedelsområdet. Vi arbetar för säker mat och bra dricksvatten, att ingen konsument ska bli lurad om vad maten innehåller och för bra matvanor. Det är vårt recept på matglädje.